

СЕКЦІЯ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37-051(477)(092)

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-91-1>**СПЕЦИФІКА ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА ПРОФЕСОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ВОЛОДИМИРА ЛЕВИЦЬКОГО**

Одокієнко Владислав Сергійович,
аспірант кафедри загальної педагогіки та андрагогіки
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
vladfizuka@gmail.com
orcid.org/0000-0002-4675-2887

У статті проаналізовано зміст педагогічної діяльності, визначено місце й роль Володимира Левицького, щирою дорадника молоді й педагога львівських закладів освіти, професора розвитку української педагогічної думки. Також схарактеризовано процес становлення педагогічного світогляду вченого. З'ясовано, що ще в 1890 році, будучи студентом Львівського університету, він починав свою наукову роботу. Автор статті вказав, що Володимир Левицький, будучи закоханим у свою улюблену справу, не задовольнявся лише своїм особистим інтересом до математики, а намагався широко розповсюджувати цю цікавість серед своїх учнів. Крім того, зазначено, що колом його науково-математичних інтересів були аспекти вищої математики, зокрема диференціальних рівнянь і теорії функцій комплексної змінної. Проаналізовано зміст наукових праць і педагогічних ідей Володимира Левицького в умовах проблематичності використання української мови першої половини ХХ століття в Україні часів польської влади на Галичині й панування СРСР, положення яких використовуються не лише вітчизняними, а й зарубіжними вченими. Узагальнено, що вчений був не тільки автором першої наукової статті з математики українською мовою, редактором першого наукового часопису з природничих наук українською мовою, першим автором матеріалів до української термінології з математики, фізики й хімії, автором українських підручників математики й фізики для середніх шкіл, фундатором Товариства наукових викладів імені Петра Могили, засновником, педагогом і викладачем математики у львівських закладах освіти, а й видатним науковцем-математиком України, зокрема Західної. Автор статті зазначив, що Володимир Левицький прожив насичене педагогічною діяльністю життя, впродовж якого невтомно й щиро працював на ниві української науки й освіти, а також те, що вчений був першим, хто підіймав небосхил математичної культури на українському ґрунті під час трудової діяльності на Галичині.

Ключові слова: інспектор середніх шкіл, математична культура, Наукове Товариство ім. Тараса Шевченка, педагогічна діяльність, педагог, природнича секція, термінологічна комісія, фаховий інструктор.

**THE PECULIARITIES OF VLADIMIR LEVYTSKY'S PEDAGOGICAL
AND PROFESSORAL ACTIVITY**

Odokiienko Vladyslav Serhiiiovych,
Graduate Student at the Department of General Pedagogy and Andragogy
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University
vladfizuka@gmail.com
orcid.org/0000-0002-4675-2887

The content of V. Levitsky's pedagogical activity is analyzed in the article, his place and role as a sincere youth advisor and teacher of Lviv educational institutions, professor in the development of Ukrainian pedagogical thought are determined. The process of the formation of the scientist's pedagogical ideology is also characterized. It was found out that in 1890, as a student of Lviv University, he began his scientific work. The author of the article pointed out that Volodymyr Levitsky, being in love with his favorite activity, was not satisfied only with his personal interest in mathematics, but tried to spread this curiosity among his students. In addition, it is noted that the aspects of higher mathematics, in particular differential equations and the theory of functions of a complex variable were the range of his scientific and mathematical interests. The content of Volodymyr Levitsky's scientific works and pedagogical ideas in the conditions of problematic use of the Ukrainian language of the first half of the XX century in Ukraine during the Polish rule in Galicia and the domination of the USSR,

the provisions of which are used not only by domestic but also foreign scientists. It is generalized that the scientist was the author of the first scientific article on mathematics in Ukrainian, the editor of the first scientific journal of the natural sciences in Ukrainian, the first author of materials on Ukrainian terminology in mathematics, physics and chemistry, author of Ukrainian textbooks of mathematics, physics and physics. taught in the name of Peter Mohyla, the founder, pedagogue and teacher of mathematics in Lviv educational institutions, but also an outstanding scientist-mathematician of Ukraine, in particular the West. The author of the article noted that Volodymyr Levytsky lived a life full of pedagogical activity, during which he worked tirelessly and sincerely in the field of the Ukrainian science and education, as well as the fact that the scientist was the first to raise mathematical culture on Ukrainian soil during his work in Galicia.

Key words: *inspector of secondary schools, mathematical culture, Scientific Society named after Taras Shevchenko, pedagogical activity, teacher, natural section, terminology commission, professional instructor.*

Вступ

Багата на таланти українська земля принесла в дарунок людству не лише прекрасних співаків, композиторів, письменників, а й видатних представників математичної культури, науковців, педагогів, що стали прикладом відданості науці, почуття патріотизму до своєї країни. Володимир Левицький – український педагог-математик, чий внесок у світову та європейську науку значний. Його постать заслуговує на увагу до педагогічної діяльності й життя, які пройшли в служінні математиці, науковим відкриттям, відомим як в Україні, так і за кордоном.

Мета статті – проаналізувати педагогічну й професорську діяльність Володимира Левицького.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

1. Визначити місце й роль Володимира Левицького в розвитку української педагогічної думки.

2. Схарактеризувати процес становлення його педагогічного світогляду.

3. Проаналізувати зміст наукових праць і педагогічних ідей вченого в умовах проблематичності використання української мови.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в перспективі подальшого розвитку систематизації педагогічних ідей в науково-просвітницькій діяльності Володимира Левицького (1872–1956 рр.) та з'ясуванні соціально-економічних передумов їхнього формування, а також визначенні ключових чинників становлення педагогічного світогляду вченого, теоретичному обґрунтуванню основних етапів і напрямів його науково-просвітницької діяльності, згідно з якими надалі стане можливою систематизація педагогічних ідей науковця в умовах проблематичності використання української мови й обґрунтування їхнього впровадження в сучасну практику вивчення фізики й математики в закладах освіти України.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

На нашу думку, глибоке вивчення та критичне осмислення значущості надбань минулого дуже важливі в період ста-

новлення та розвитку національної системи освіти України. Особливо актуальними на сучасному етапі залишаються педагогічні ідеї та досвід з організації навчально-виховного процесу, оскільки робота з реформування національної освітньої системи вимагає апробації якомога більшої кількості нових і забутих методик, підходів, принципів, вироблених протягом тривалого часу вітчизняною педагогічною думкою. Тому в дослідженні зупинимось докладніше на педагогічній діяльності професора Володимира Левицького.

Аналіз періодичних видань і методичних праць дозволяє стверджувати, що спадщина великого педагога Володимира Левицького привертає до себе велику увагу науковців. Вивченню життєвого й педагогічного шляху вченого, його рис як науковця у сфері української науки й освіти, професорської діяльності у львівських вишах присвячені праці Г. Возняка (Возняк, 1997; 2006), К. Романчука (Романчук, 1999), М. Кравчука (Кравчук, 2000), Р. Кучера (Кучер, 1992) та інших дослідників. Вагоме значення мають дослідження науково-педагогічної спадщини Володимира Левицького, здійснені Б. Пташником (Пташник, 1998: 440–448).

2. Методологія та методи

Для досягнення поставленої мети й розв'язання визначених завдань використано комплекс взаємопов'язаних методів дослідження:

1) загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення) – для характеристики процесу становлення педагогічного світогляду Володимира Левицького з огляду на розвиток системи освіти в радянській державі в першій половині ХХ століття;

2) загальні й спеціальні методи історико-педагогічного дослідження, зокрема:

– дослідно-бібліографічний – для опрацювання матеріалів періодичних науково-педагогічних видань та архівних матеріалів;

– біографічний – для розгляду життя та науково-педагогічної діяльності Володимира Левицького;

– феноменологічний – для дослідження персоналії вченого з позицій об'єктивності, оригінальності, неупередженості й свободи від ідеологізації та ідеалізації, а також для формулювання теоретичних положень і висновків;

– хронологічно-проблемний – для послідовного вивчення науково-педагогічної спадщини Володимира Левицького в динаміці в умовах проблематичності використання української мови.

3. Результати та дискусії

Володимир Левицький був керівником математично-природничої секції та термінологічної комісії Наукового товариства імені Шевченка (далі – НТШ) (з 1921 р.), заступником голови НТШ (1926–1932 рр.), головою НТШ (1932–1934 рр.), відомим педагогом-практиком, передусім педагогом тернопільської та львівської гімназій і Львівського потаємного університету, згодом – професором Львівського педагогічного інституту й Львівського державного університету імені Івана Франка.

Ще зі шкільних років, під час навчання в єдиній на той час у Тернополі гімназії, яка вважалася польською, завдяки досвідченим і прекрасним вчителям Володимир Левицький зацікавився математикою, фізикою, хімією та астрономією, про що писав у своєму записнику: «Математики в Тернополі вчили мене великі учителі, педагоги, що розвинули в мені охоту до «цариці усіх наук». Се був директор д-р Дністрянський, а по його відході до Львова проф. Плешкевич. Тому нічого дивного, що я, який побивався між замилюванням до філології та математики, вибрав вже в VI класі математику й остав їй вірний на все» (Левицький, 1995: 51).

На нашу думку, значення педагогічної діяльності відомого українського математика не лише в тому, що йому вдалось передати свої знання учням, студентам, підтримати молодих колег і надихнути їх до наукової роботи, а насамперед у тому, що він здебільшого дав їм можливість писати наукові праці рідною мовою, ставши волею долі й основоположником української наукової термінології.

Початок педагогічної діяльності Володимира Левицького припав ще на його студентські роки. Вважаємо за потрібне зазначити, що з 1890 по 1894 рр. він навчався на філософському факультеті Львівського університету, де слухав лекції з математики й фізики професорів Ю. Пузини, О. Фабіана, Б. Радзишевського. Юзеф Пузина – відомий науковець у галузі аналітичних функцій, який вперше читав у Львові спеціальні математичні курси, засновник математич-

ного семінару, до роботи в якому залучав і студентів, зокрема Володимира Левицького. Юзеф Пузина був чи не найкращим професором Львівського університету, читав лекції, доступні для розуміння студентській молоді, багато працював із талановитими й обдарованими студентами, залучаючи їх до самостійних наукових пошуків. Тому не дивно, що Ю. Пузина став наставником і педагогом, який прищепив любов до математики й, зокрема, педагогічної діяльності й Володимир Левицькому. У своїх нотатках Володимир Левицький зазначав: «Йому завдячую те знання математики, яке маю дотепер: завдяки йому пізнав я усі модерні теорії і методи, завдяки йому набрав я замилювання до праці та охоти до самостійних дослідів» (Левицький, 1895: 150).

Під керівництвом Ю. Пузини, ще будучи студентом, Володимир Йосипович написав свою першу наукову роботу «Про симетричні вираження з вартостей функції $\text{mod } m$ », яка була опублікована українською мовою в «Записках НТШ» (Кубійович, 1996: 231). Історично це була перша кваліфікаційна стаття з математики, випущена українською мовою. Протягом чотирьох років студентства на факультеті філософії у Львівському університеті Левицький старанно вивчав математику й фізику, встиг вивчити відомі праці А. Пуанкаре, а також історію математики дослідника Г. Кантора в трьох томах.

У ході дослідження нами було встановлено, що після закінчення університету, у вересні 1894 р., Володимир Левицький отримав місце асистента вчителя математики в академічній українській гімназії у Львові (в неповному розмірі, отримавши всього десять годин на тиждень з оплатою 25 гульденів на місяць). Відомо, що тільки в другому семестрі педагог одержав повне навантаження. Серед професорів цієї ж гімназії було багато видатних політичних, культурних і педагогічних діячів.

У травні 1895 р. в університеті Володимир Левицький склав важкі фахові екзамени для вчителів середніх шкіл із викладання математики й фізики українською та польською мовами (три письмові роботи з математики, фізики й філософії, письмові й усний екзамени з математики, фізики, хімії, української, польської та німецької мов викладання). Він одержав вчительську кваліфікацію з правом викладання в тогочасних українських і польських гімназіях. Цікавий той факт, що І. Закржевскі, досвідчений фізик, на той час декан факультету філософії та професор, незважаючи на свою неприязнь до українців, запропонував

ще недосвідченому Володимиру Левицькому університетську асистентуру з фізики. Пропозиція була зумовлена надзвичайною обдарованістю Володимира Левицького, в ті роки це виглядало унікальним феноменом для Львівського університету. Проте Володимир Левицький відмовився, оскільки не був настільки впевнений в експериментальній частині роботи, як у прикладній для нього теоретичній. «Теорія се річ справді чудна... Практика імпонує мені менше...» – саме так написав згодом молодий доктор філософії у своїх особистих записах (Левицький, 1895: 74).

Варто наголосити, що після повернення з військової служби зі званням лейтенанта артилерії в 1896 р. В. Левицький почав вчителювати в гімназії в Тернополі (в 1899 р. іменованій професором гімназії), в якій пропрацював сім років до 1903 р. Тоді стати педагогом було надвисоким досягненням в ієрархії Австро-Угорської імперії. Робота йому дуже подобалася, він мав хороші взаємини з учнями, серед яких був і Микола Мельник, який пізніше став видатним природником і з яким Володимир Левицький разом працюватиме в одній із секцій НТШ.

Однак на робочому місці стався нещасний випадок. Наприкінці 1898 р. у руках Володимира Левицького тріснула десятилітрова пляшка азотної димлячої кислоти. Вона завдала важких опіків усього тіла. Вечний дивом залишився живим і лише навесні повернувся працювати. Відомо, що саме цього року Володимир Левицький одержав науковий ступінь професора гімназії.

У Тернополі Володимир Левицький не тільки навчав дітей, але й будив заснуле після від'їзду до Львова Олександра Барвінського українське життя. «<...> Якось так склалося, що в тім часі прийшов до Тернополя гурток молодих ідейних людей, що внесли свіже повітря в заскорузлу, заспану напівкацапську тернопільську громаду» (Левицький, 1895: 89). Товариське життя в той час тривало як гра в карти й проведення часу на вечорницях для попадянок. Лекції не читалися, як раніше, бібліотеки майже не функціонували, українських книжок не було. Тож Володимир Левицький намагався не лише розвинути у своїх учнів математичні здібності, а й популяризував українську мову.

Аналіз науково-педагогічних джерел дозволяє стверджувати, що Михайло Грушевський (голова НТШ у 1897–1913 рр.) запропонував Володимиру Левицькому переїхати до Львова задля роботи в НТШ, проте Володимир Йосипович відмовився та залишився вчителювати в Тернополі. Тут математик багато часу приділяв науково-до-

слідній роботі, опублікував ряд наукових статей українською, польською та німецькою мовами. У своїй педагогічній роботі Володимир Левицький дбав про живе й чітке викладання матеріалу, про естетичні записи на дошці й про гарні рисунки. Про це він згодом зазначав: «Я дбав про живий і ясний виклад, про естетичне писання на таблиці, про добрі прозорі рисунки, та, що найголовніше, – не допускав ніколи найбільшого ворога в школі – нудьги» (Левицький, 1895: 132).

Восени 1898 р. в Тернополі зусиллями Олександра Барвінського розпочався перший рік навчання дітей у державній українській гімназії імені цесаря Франца-Йосипа. Володимир Левицький одразу розпочав викладати математику в зазначеному навчальному закладі, не звільняючись з основного місця роботи. З літа 1917 р. до самої смерті в 1925 р. гімназію очолював його рідний брат Юрій Левицький (невдовзі після його смерті її закрили). Слід також наголосити, що в цей період свого життя Володимир Левицький плідно працював над створенням українських підручників. Він точно знав, що і як потрібно донести учням із математичних знань. Відомими його підручниками були «Алгебра для вищих клас шкіл середніх» (1906 і 1908 рр.) та «Фізика для вищих клас» (1912 р.). Підручник із фізики довгий час був одним із найкращих, а в 1924 р. його видали у двох частинах (Пташник, 1998: 440).

Як свідчать науково-педагогічні джерела, 11 травня 1893 р. відбулися загальні збори Наукового товариства імені Шевченка (НТШ), під час яких було створено математично-природописно-лікарську секцію (далі – МПЛС), а її директором обрали біолога Івана Верхратського. Варто зазначити, що членами секції стали 54 особи, й, безперечно, Володимир Левицький також перебував серед них. Уже на п'ятому засіданні секції молодому випускникові університету доручили укласти українську фізичну й математичну термінологію.

На початку ХХ століття задля збільшення ефективності престижу НТШ поруч зі звичайними його членами започаткували групу «дійсних членів», яких назвали так через їхню науково-методичну кваліфікацію та які мали власні наукові праці. 1 червня 1899 р. на загальному засіданні всіх груп НТШ створили перший корпус «дійсних членів». Це звання в МПЛС одержали десять авторитетних учених і наукових працівників, з-поміж яких був і Володимир Левицький – простий вчитель. З десяти осіб лише двоє тоді працювали у вищій школі поза межами країни. Третя частина з них не були докторами наук і тільки 4 особи були мешканцями Львова.

На час обрання Володимир Левицький мав вже шістнадцять друкованих праць, з яких одинадцять було опубліковано українською та п'ять польською мовами.

Слід зауважити й на тому, що в 1899 р. у Львові було створено національно-демократичну партію, до якої вступив Володимир Левицький. Основна мета партії – боротьба за національні права українського народу, порушення питання про створення у Львові українського університету, державна підтримка діяльності українських науковців і діячів. Завдяки зусиллям Олександра Барвінського для потреб майбутнього університету кільком українцям було призначено державну стипендію та надано відпустку для стажування в наукових студіях Європи. Це стосувалось і Володимира Левицького.

Пізніше, з 1899 по 1900 рр., у Львівському університеті Володимир Левицький склав важкі докторські екзамени, які тоді мали назву «риґорози», з математики, фізики й філософії з високою відзнакою. Через те, що всі іспити від 1 класу гімназії Володимир Левицький здавав із відзнакою та пройшов військову службу, а його родичі мали заслуги перед Австро-Угорщиною, в березні 1900 р. він звернувся з проханням до цісаря про призначення промоції (процедури присвоєння докторського ступеня) “*sub auspiciis Imperatoris*” – під протекторатом Імператора, тобто формально, без захисту. Коли приймалося позитивне рішення під час такої процедури, претендент на таку промоцію, що відбувалася в присутності намісника як заступника цісаря, одержував від цісаря дорогий подарунок – здебільшого перстень із діамантом, – наукову стипендію для поїздки за кордон і мав гарантовану наукову кар'єру. Відповідно до протоколу церемонії, яка на той час у Львівському університеті відбулася вперше, український «кандидат при промоції був би виголосив подяку цісареві по-українськи (рідною мовою) і був би так замаркував утравістичний характер львівського університету» (Возняк, 2006: 90). Очевидно, що польські працівники зробили все можливе, щоб таку нагороду одержав не українець (згодом, через декілька тижнів, документи подав ще один українець – Іван Копач), а віднайдений в останню мить хімік Неґруш із Польщі, наукові досягнення якого були набагато меншими та який надалі хімією навіть не займався, а викладав фізику. Саме тому докторську промоцію Володимир Левицький разом із Іваном Копачем одержали роком пізніше – 10 жовтня 1901 р. у Львові.

Також у ході наукового пошуку нами було виявлено, що в літньому семестрі

1901 р. Володимир Левицький пів року подорожував Німеччиною в наукових цілях, де перші три місяці слухав курси лекцій професорів Ф. Кляйна з проективної геометрії та Д. Гільберта з інтегрального числення в Геттінґені, брав участь у семінарі Ф. Кляйна; а наступні три місяці відвідував виклади професорів Г. Шварца, І. Фукса, Й. Кнобляуха, Ф. Фробеніуса в Берліні. Вдруге наукова подорож математика відбулася до Берліна в 1902–1903 шкільному році, де він прослухав лекції професорів Ф. Шотки, Р. Лемана, Ю. Баушінґера, Г. Шварца й інших науковців.

Володимир Левицький багато часу проводив у наукових бібліотеках, де зберігалася література з усього світу; відвідував лекції відомого історика стародавнього світу Е. Мейера й філософа Ф. Паульсена. Метою цієї кропіткої праці бачилась ученому робота у Львівській політехніці. На жаль, незважаючи на високу наукову й педагогічну кваліфікацію, всі зусилля Володимира Левицького, щоб у той час дістати доцентуру у Львівській політехніці, не увінчалися успіхом, оскільки він був українцем.

Міністерство освіти давало направлення для навчання за кордоном вихідцям з України, що претендували на роботу в університетах, проте «Львівський університет, хоч на ньому були систематизовані українські кафедри, за всяку ціну не допускав до габілітації (зайняття доцентської чи професорської посади на вишівській кафедрі) українських кандидатів» (Возняк, 1997: 96). Роздратований цілковитим лицемірством цієї процедури, Володимир Левицький забрав назад своє подання про габілітацію та більше його не складав. Декілька українських осіб, які в той час працювали в університеті, потрапили сюди шляхом переведення, вже після габілітації в Києві, Чернівцях чи в інших містах. Лише «перед війною, коли українці почали мати голос в державі, вдалося з трудом габілітувати їх <...>» (Левицький, 1895: 165). Тоді Володимир Левицький уже був автором близько 30 наукових статей, переважно з теорії аналітичних функцій.

Як свідчать науково-педагогічні джерела, після закінчення закордонного стажування в Німеччині Володимир Левицький у 1903 р. повернувся з Берліна, щоб реалізувати давню мрію працювати й жити у Львові. Уже в серпні Володимир Левицький переїхав до цього міста й з вересня почав працювати в 5-й державній гімназії на посаді професора, розпочавши активне громадське життя, шукав студентів, які мали здобутки в науці, й зацікавлював їх до подальшої самостійної наукової діяльності

через певний час після виконання ними його доручень, а також старанно працював над складанням українських підручників. Водночас учений активно популяризував серед української молоді передові наукові праці, друкуючись у журналах «Учитель» і «Наша школа». Володимир Левицький невтомно вишукував молодих adeptів науки, адже його ідеалом була вільна незалежна держава, для розбудови якої, за словами вченого, необхідні фахівці усіх рівнів, насамперед із точних наук.

Гімназія, в якій працював Володимир Левицький, на той час розташовувалась у старому монастирі Бернардинів на вулиці Валовій. То була польська гімназія, в якій навчалося близько ста українців. Заклад мав обладнану на високому рівні фізичну лабораторію з найновішими приладами. Пізніше Володимир Левицький став головним математиком і фізиком гімназії, продовжуючи працювати там до початку Першої світової війни.

З періодичних наукових видань відомо, що, окрім основного місця роботи, він читав лекції для жінок у платній єврейській гімназії п. Камерлінг, де його слухали здебільшого педагоги-українці, та в щойно збудованій (1903 р.) жіночій семінарії Українського Педагогічного Товариства. Спільно із цією діяльністю Володимир Левицький був також членом комісії кваліфікаційних і виділових учительських екзаменів, членом мішаної військово-цивільної комісії (Intelligenzprüfung), яка надавала дозвіл кандидатам без матури (диплому гімназії) на військову службу з терміном в один рік (Матеріали, 1997). У 1912 р. Краєва Шкільна Рада передала Володимирі Левицькому імприматуру (право підпису до друку) українських шкільних підручників із математико-природничого циклу. Його брат Юліан, який практично в один і той самий час з Володимиром переїхав до Львова з Тернополя, мав посаду директора української гімназії сестер Василіанок.

З того часу, коли Володимир Левицький переїхав до Львова, він одержав кращі можливості, щоб брати активну участь у громадському житті. Одразу, коли відбувалися ще перші збори, вченого назначили секретарем Українського Педагогічного Товариства, де він розпочав редагувати власне видання «Учитель». Саме в той час із метою популяризації наукових знань Володимир Левицький видав багато перекладів (здебільшого з німецької мови). За ініціативою професора О. Колесси в 1907 р. для часткової компенсації відсутності українського університету було створено Товариство наукових викладів імені Петра Могили.

Серед 13 засновників був і Володимир Левицький, котрий був справжнім скарбом товариства. У спогадах він зазначив: «Ми (з жінкою) взяли участь у всяких українських маніфестаціях, з'їздах, виступах українського театру – всюди там, де того вимагало тоді українське життя, що било в тих довоєнних часах сильно і живо, не так мляво, як нині» (Левицький, 1895: 202).

Під час педагогічної діяльності новатор-математик займається самоосвітою. У 1909 р. Володимира Левицького обрали дійсним членом іноземних математичних товариств «Circolo matematico di Palermo» (Італія, Палермо) й «Deutsche Mathematiker-Vereinigung» (Німеччина, Ляйпциг). Упродовж багатьох років він був співробітником амстердамського бібліографічного журналу з математики «Revue semestrielle des publications mathematiques», де реферував усі математичні видання, які виходили українською мовою, чим значною мірою став популярним за кордоном досягнень українських математиків (Романчук, 1999: 192).

На наше глибоке переконання, важливою історичною згадкою є те, що влітку 1914 р. багато українців Галичини отримали надію, адже після того, як пройшли вибори до парламенту, влада Австро-Угорщини вирішила змінити свій попередній дискримінаційний курс щодо українства, щоб спертися на нього. Влада планувала додати на важливі посади по одному українцю до кожного міністерства. У Міністерстві освіти попередньо домовилися про працевлаштування туди Володимира Левицького. Він очікував офіційного призначення, проте Перша світова війна безжально закреслила всі надії та сподівання як НТШ, так і самого вченого. Звичайно, почалася масова мобілізація, запанували хаос і розгубленість.

Однак навіть за таких буремних і складних умов Володимир Левицький не боявся брати на себе відповідальність і робити важливі кроки в будь-якій діяльності. Достеменно не відомо, але деякі бібліографічні джерела повідомляють, що з початком Першої світової війни він як офіцер був покликаний до австрійської армії; взимку перебував у Карпатах, звідки 31 грудня 1914 р. потрапив до російського полону. У полоні перебував до кінця березня 1918 р. у Курській, Нижньогородській, Пензенській губерніях і Москві. Після повернення з полону Володимир Левицький залишався ще в австрійській армії до 1 листопада 1918 р. Уже в 1919–1924 рр. вчений працював інспектором середніх шкіл, а в 1924–1930 рр. – фаховим інструктором математики й фізики в гімназіях, які належали до Львівського шкільного округу. У 1920–1923 рр. він читав

лекції з вищої математики, а також вступ до космографії в Українському таємному університеті Львова.

Слід пригадати й те, що в 1921 р. Володимира Левицького обрали продеканом філософського відділу цього університету. Через польську владу, яка розпочала слідство щодо педагогів, які працювали у вказаному недозволеному нею навчальному закладі, в 1925 р. Володимир Левицький був змушений припинити тут свою викладацьку діяльність. Зазначимо, що університет проіснував з 1920 по 1925 р. Це був унікальний заклад освіти «без вивіски», організований прогресивною українською громадськістю у відповідь на заборону польського уряду приймати українців до державного університету.

Відомо, що в 1923 р. польська влада наказала розпочати дисциплінарне слідство проти всіх урядовців-українців, які викладали в Таємному університеті. Щоб не позбутися державної посади, Володимир Левицький у 1923 р. припинив роботу. У 1928–1929 навчальному році вчений працював професором 2-ї гімназії. 21 серпня 1918 р. за пропозицією Київської Термінологічної комісії у Львові при МПЛС НТШ була організована Термінологічна комісія на чолі з Володимиром Левицьким. Однак через окупацію Львова поляками в 1919 р. співпраця цих двох комісій зупиняється та продовжилась лише в 1926 р. (Кучер, 1992: 98).

З різних наукових праць відомо, що 28 березня 1921 р., після восьмирічної паузи, відбулися збори членів НТШ, на яких Володимира Левицького обирають до керівництва НТШ. Крім того, він залишався членом видавничої, друкарської та фізіографічної комісії. У 1926–1932 рр. Володимир Левицький був замісником голови НТШ, у 1932–1934 рр. – головою НТШ. Посаду голови він залишив через те, що стан його здоров'я значно погіршився, але він продовжував очолювати МПЛС і редагувати «Збірник» цієї секції. Варто відзначити, що Володимир Левицький був редактором «Збірника» від першого (1897 р.) і до завершального 32-го тому (1939 р.). З 1924 р. секція розпочала створювати журнал «Sitzungsberichte» (німецькою мовою), в якому друкувались повідомлення про діяльність секції, а також короткі математичні й природознавчі статті (Кучер, 1992: 164).

У квітні 1927 р. відбулося ювілейне засідання МПЛС НТШ з нагоди діяльності секції, її директора й редактора 25 томів «Збірника» Володимира Левицького за 30 років. Промовляючи доповідь на цьому засіданні, Микола Чайковський зазначив:

«Появу 25-го тому нашого «Збірника» треба назвати нашим великим культурним святом. Щоби зрозуміти вагу того свята, треба нам кинути оком на 30 років узад, до того часу, коли малий гурток людей, відчуваючи велику вагу стислих наук для кожного народу, мав відвагу приступити до видання свого окремого органу. Оцей непосильний тягар взяли на свої плечі головні два науковці: визначний уже на той час науковий працівник і педагог Іван Верхратський і молодий, двадцятип'ятилітній математик-педагог, Володимир Левицький. І саме йому припало важке завдання, приходилось йому працювати в ділянці, якої до того часу ніхто не рушив. На перешкоді його праці стояли: брак традиції для тої праці, брак організації, яка давала б співробітників, а головне – невиробленість нашої наукової мови й повна недостача математичної термінології. До того часу в ділянці математично-природничих наук, крім шкільних підручників і кількох популярно-наукових розвідок, не було в нас нічого, отже, треба було положити підвалини до власної наукової літератури, до наукової праці рідною мовою» (Романчук, 1999: 231).

Володимир Левицький мав хороші стосунки з М. Кравчуком. І саме він восени 1929 р. висунув кандидатуру Володимира Левицького до Всеукраїнської академії наук, але його кандидатура не проходить. У 20–30-х рр. ХХ століття Володимир Левицький брав активну участь у заснуванні чималої кількості педагогічних товариств (зокрема, в організованому в 1927 р. Товаристві прихильників освіти у Львові він був головою фізико-математичної секції), у проведенні шістьох з'їздів українських природників, інженерів, лікарів; редагував математичні й фізичні матеріали для української загальної енциклопедії, видав популярні брошури, присвячені історії науки, астрономії, фізиці в бібліотеці «Самоосвіта».

Коли у вересні 1939 р. прийшла Червона Армія, припинили платити пенсію (499,57 зл.), і Володимир Левицький у шістьдесят сім років почав знову шукати роботу (на пенсію він вийшов ще 1 жовтня 1930 р., маючи за плечима практично 40 років стажу). У своїй особовій справі сам математик згодом написав, що «допомагав створювати фізико-математичний факультет університету» (Левицький, 1995: 53) і насправді був тільки біля його джерел у грудні. У 1939 р. математик почав викладати у створеному у Львові Педагогічному інституті, а з 1 січня 1940 р. його призначили професором фізико-математичного факультету у Львівському університеті. Володимир Левицький одразу

увійшов до лав Наукової Ради університету. Він залишився викладати й на пів ставки в Педагогічному інституті. Заробітна плата професора тоді складала 1 000 карбованців. Взагалі дуже цікаво переглянути його щомісячну книгу доходів, яку в той час було заведено вести. Крім обов'язкових записів фінансового характеру там записані головні події та погода на кожен день.

Пізніше Всесоюзний комітет у справах вищої школи (далі – ВКВШ) йому, як і всім дійсним членам НТШ, визнав 10 років стажу. Перед самою німецькою окупацією 14 червня 1941 р. Вища атестаційна комісія ВКВШ (протокол № 22) затвердила Володимира Левицького у вченому званні професора кафедри математичного аналізу. Зауважимо, що атестат професора Пр № 003231 був виписаний у Москві вже 6 березня 1946 р.

Після відходу німецьких окупантів 1 серпня 1944 р. Володимир Левицький продовжив викладати у Львівському державному університеті імені Івана Франка, де в 1941 р. йому було надано звання професора. 22 листопада він став в.о. завідувача кафедри математичного аналізу й пропрацював тут до 1953 р., вийшовши на пенсію. Тут Володимир Левицький читав курси диференціальних рівнянь, спеціальні курси з теорії функцій комплексної змінної, еліптичних та автоморфних функцій. У серпні 1947 р. Міністерство вищої освіти СРСР затвердило його кандидатуру на завідувача кафедри. Цього навчального року Володимир Левицький покинув працювати за сумісництвом у педагогічному інституті, яке тривало з 1940 р. Невдовзі, 15 квітня 1948 р., вчений залишив посаду завідувача кафедри й став простим професором кафедри математичного аналізу й теорії функцій.

18 жовтня 1950 р. надійшов наказ Міністерства (продубльований в університеті 25 жовтня) про затвердження Володимира Левицького на посаду професора кафедри. Традиційно вчений мав досить велике навантаження. Усі ці роки він читав лекції з вищої математики, диференціальних рівнянь на стаціонарному й вечірньому відділах, спеціальні курси з теорії функцій комплексної змінної, керував дипломними роботами, аспірантами, брав участь у проведеному педагогічній практиці. На високому науково-методичному рівні, дуже майстерно професор читав спеціальні курси для студентів-старшокурсників факультету. Його лекції відвідували викладачі факультету, серед слухачів також були співробітники інших закладів вищої освіти м. Львова. Після 62 років творчої науково-педагогіч-

ної діяльності з 1 вересня 1953 р. вийшов на пенсію, яка сягала 1 200 карбованців на місяць. Пізніше ще два роки продовжував працювати погодинно – 450 годин у 1953–1954 навчальному році й 520 годин у наступному.

14 липня 1956 р. Володимир Левицький помер. Варто відзначити те, що 15 січня 1998 р. на фасаді Львівського державного університету імені Івана Франка урочисто відкрили меморіальну дошку Володимирі Левицькому. Раніше меморіальну дошку встановили на середній школі міста Тернополя, яка була названа іменем Володимира Левицького. Ці меморіальні дошки є символом того, що людство низько вклоняється пам'яті високого математика, невтомного працівника, який присвятив усе своє довге життя служінню Вітчизні.

Висновки

Таким чином, ім'я Володимира Левицького належить до скарбниці імен, які складають національну гордість і славу нашої держави. Він – педагог-математик, засновник української математичної думки, перший, хто створив українську наукову термінологію, популяризатор точних наук серед населення, педагог-наставник молодих патріотично налаштованих українських науковців. Саме йому ми завдячуємо розвитком на українському ґрунті математичної культури.

Поряд із внеском Володимира Левицького в скарбницю науки значними є його культурні й національні заслуги як невтомного організатора науково-математичних кіл для популяризації математики серед українців і підготовки молодих кадрів українських математиків у важкі часи панування Польщі в Галичині. Відомий вчений-математик, педагог Володимир Левицький незмінно поєднував наукову роботу з педагогічною діяльністю, а його педагогічна й методична спадщина є свідченням багатогранного творчого таланту. Педагогічна діяльність Володимира Левицького відзначалася його високим професійним саморозвитком. Усі надбання педагога свідчать про високий науково-методичний рівень і рівень інтелекту.

Отже, вивчення та узагальнення науково-педагогічних матеріалів дає можливість стверджувати, що Володимир Левицький завжди стояв на державницьких позиціях, ненавидів усі окупаційні режими, які пригнобляли український народ. Можна впевнено стверджувати, що впродовж усього життя професор поклав свої знання та зусилля на вітар розвитку української математичної науки й педагогіки задля побудови майбутньої незалежної Української

держави. До перспективної тематики подальших наукових пошуків можна віднести питання педагогічної спадщини Володимира Левицького.

ЛІТЕРАТУРА

1. Возняк Г.М. Володимир Левицький – видатний український математик. Тернопіль : Підручники та посібники, 1997. 231 с.
2. Возняк Г.М. Математики – дійсні члени Наукового товариства імені Шевченка / Тернопільський осередок Наукового товариства ім. Шевченка. Тернопіль : Підручники і посібники, 2006. 127 с.
3. Енциклопедія українознавства: Словникова частина у 10 т. / ред. В.М. Кубійович ; Наукове товариство ім. Шевченка у Львові. Львів, 1996. 420 с.
4. Кравчук М.П. Науково-популярні праці. Київ : НТУУ(КПІ), 2000. 232 с.
5. Кучер Р.В. Наукове товариство імені Т. Шевченка. Київ : Наук. думка, 1992. 243 с.
6. Левицький В.Й. Еліптичні функції модулю. Записки НТШ у Львові. 1895. 235 с.
7. Левицький В.Й. Повернення із забуття: Невідомі імена видатних фізиків і математиків, вихідців із Тернопільщини – дійсних членів НТШ. Тернопіль, 1995. С. 50–55.
8. Матеріали наукової конференції, присвяченої 125-річчю від дня народження видатного українського вченого, математика Володимира Левицького. Тернопіль, 1997. 230 с.
9. Пташник Б.Й. Володимир Левицький. *Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі 1898–1998*. Тернопіль-Львів, 1998. С. 440–448.
10. Романчук О.К. Аксиоми для нащадків: Українські імена у світовій науці. Львів : Меморіал, 1999. 541 с.

REFERENCES

1. Voznyak, G.M. (1997). Volodimir Levic'kij – vidatnij Ukraïns'kij matematik [Volodymyr Levitsky – an outstanding Ukrainian mathematician]. Ternopil': Pidruchniki ta posibniki [in Ukrainian].

2. Voznyak, G.M. (2006). Matematiki – dijsni chleni Naukovogo tovaristva imeni Shevchenka [Mathematicians – full members of the Shevchenko Scientific Society] Ternopil's'kij oseredok Naukovogo tovaristva im. Shevchenka. Ternopil' : Pidruchniki i posibniki [in Ukrainian].

3. Encyklopediya Ukraïnoznavstva [Encyclopedia of Ukrainian Studies]: Slovnikova chastina u 10 t. red. (1996). V. Kubijovich; Naukove tovaristvo im. Shevchenka u L'vovi. L'viv [in Ukrainian].

4. Kravchuk, M. (2000). Naukovo-populyarni praci [Popular science works]. K. : NTUU(KPI) [in Ukrainian].

5. Kucher, R.V. (1992). Naukove tovaristvo imeni T. Shevchenka [Taras Shevchenko Scientific Society]. K. : Nauk. dumka [in Ukrainian].

6. Levitstky, V.J. (1895). Eliptichni funkciï modulovi [Modular elliptic functions]. Zapiski NTSH u L'vovi [in Ukrainian].

7. Levitstky, V.J. (1995). Povernennya iz zabuttya: Nevidomi imena vidatnih fizikiv i matematikiv, vihidciv iz Ternopil'shchini – dijsnih chleniv NTSH [Return from oblivion: Unknown names of outstanding physicists and mathematicians, natives of Ternopil region – full members of the Shevchenko Scientific Society]. Ternopil' [in Ukrainian].

8. Materiali naukoï konferenciï, prisvyachenoï 125-richchyu vid dnya narodzhennya vidatnogo Ukraïns'kogo vchenogo, matematika Volodimira Levic'kogo [Proceedings of the scientific conference dedicated to the 125th anniversary of the birth of the outstanding Ukrainian scientist, mathematician Volodymyr Levitsky]. (1997). Ternopil' [in Ukrainian].

9. Ptashnik, B. Volodimir Levic'kij. Yuvilejna kniga Ukraïns'koï gimnazii v Ternopoli 1898-1998 [Volodymyr Levitsky. Anniversary book of the Ukrainian gymnasium in Ternopil 1898–1998]. Ternopil'–L'viv, 1998 [in Ukrainian].

10. Romanchuk, O.K. Aksiomi dlya nashchadkiv: Ukraïns'ki imena u svitovij nauci [Axioms for descendants: Ukrainian names in the world science]. L'viv : Memorial, 1999 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 10.11.2020.
The article was received 10 November 2020.*